

Достукатися до серця глядача

Олег Комаров

Наша знайомство відбулося 1994 року. Я зателефонував на канал «ТЕТ», сказав, що мені подобається їхня рубрика «Театр на долонях», і попросив підказати мені кого-небудь з їхніх режисерів, щоб ознайомити його з моїми літературними вечорами. Може, когось зацікавить.

– А ви поговоріть з Олександром Столяровим. Це дуже творчий, талановитий молодий режисер. Сьогодні він цілий день буде в нас.

Того ж дня я зустрівся з Олександром Миколайовичем. Це був чоловік, на зріст вище середнього, з типовою зовнішністю інтелігента. Він якось загадково лагідно посміхався. Усміхнені очі дивилися крізь тонкі окуляри у сріблястій оправі. Я пояснив мету мого звернення до нього.

– Що ви можете запропонувати? – запитав він, коли я розгорнув велику афішу циклу моїх вечорів у Будинку вчителя за 1993–1994 роки.

Він уважно її переглянув, а потім, велично вказуючи пальцем на моновиставу «Записки з підпілля» за Достоевським, сказав:

– Оце мене могло б зацікавити. Де можна подивитися цю вашу роботу?

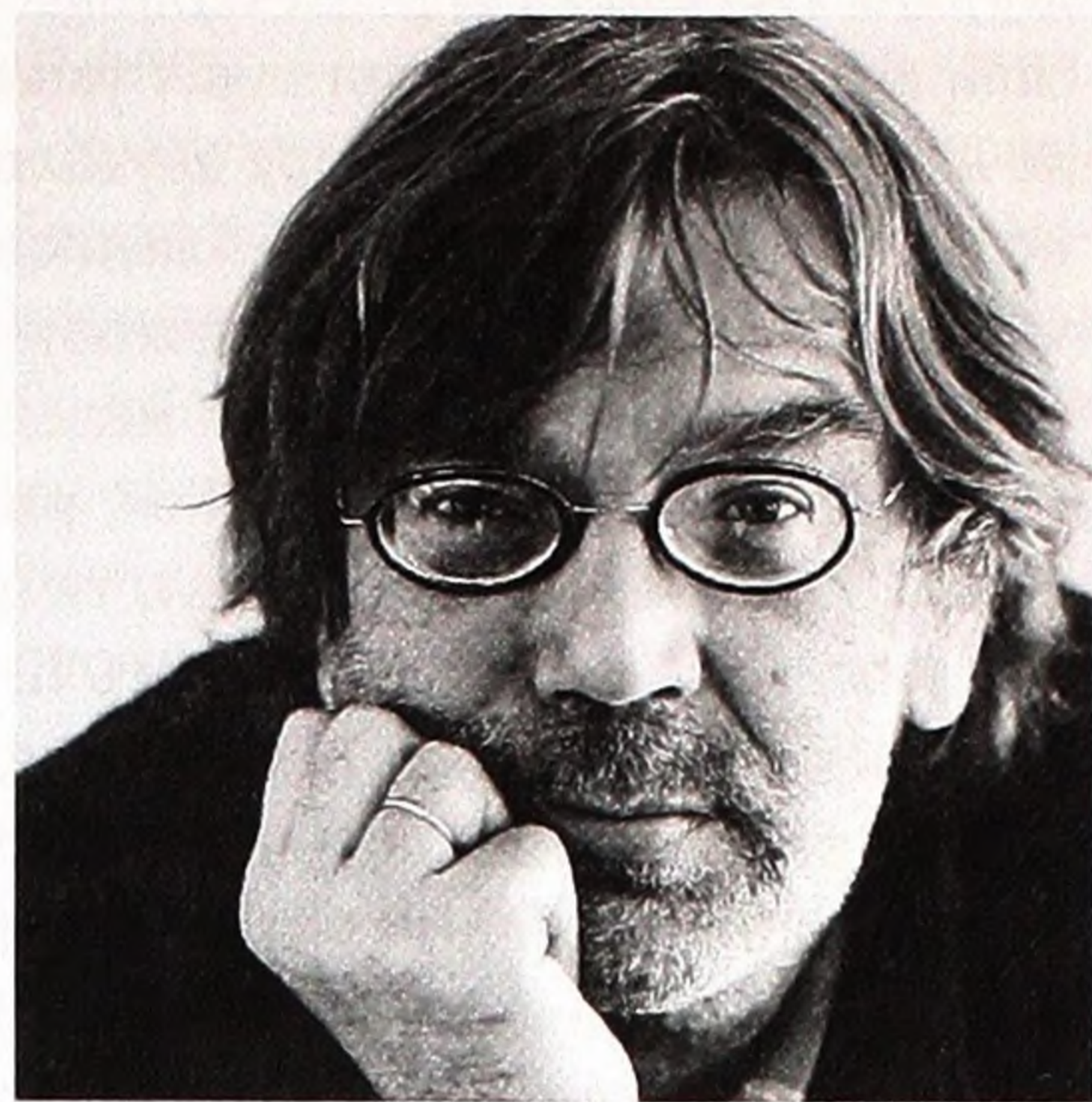
– Наступного мого вихідного в середу я домовився зіграти «Записки з підпілля» в Київському театральному училищі (це поруч з церковкою на Берестові, що біля Лаври). Якщо ви зможете прийти, я буду дуже радий.

У середу Олександр Миколайович з'явився в театральному училищі з редактором та оператором, з якими він мене потім познайомив. Грав я моновиставу в залі, де ряди стільців амфітеатром здіймалися угору. Студентська аудиторія сприйняла «Записки з підпілля» добре. Видно було, що вони їх схвилювали. Коли відлунали фінальні оплески, Олександр Миколайович підійшов до мене і сказав: «Будемо працювати. У найближчий час я повинен знайти вирішення вистави. Але ось перше, що з'явилося у мене: можливо, ваш герой десь у міському парку підсяде до когось на лаві і почне, як епатуючий стриптиз, розповідати свою пронизливу історію. А можливо, в натовпі, десь на Контрактівій площі, буде намагатися пробитися до першого зустрічного зі своєю сповіддю». Я похолов: у виставі багато сцен, де мої герої рухаються, спілкуються одне з одним, у них є свої мізансцени. А перетворити моновиставу у розповідь комусь, хто сидить поруч, або намагатися заволодіти увагою перехожих до своєї історії...

Олександр Миколайович побачив, що я знітився, й поспіхом заспокоїв мене: «Це перше, що спало на думку. Не хвилюйтесь, придумаємо що-небудь».

Через декілька днів він мені зателефонував:

– Олеже Васильовичу, чи змогли б ви наступного тижня влаштувати виступ з вашою виставою у якійсь школі?

Олександр Столяров.

– Жодних проблем, я постійно виступаю в 77-й школі, мене там завжди чекають. Вам зручно в середу?

– Про час домовимось. Та ось що ми робитимемо на запису. Ви, як учитель, зайдете в клас, всі учні підведуться, таким чином вітаючи вас. Ви кивнете їм головою. Вони сідають. Ви сідаєте теж і починаєте свій монолог-сповідь. Під час запису в класі стоятимуть дві камери: одна зніматиме вас, інша – слухачів-старшокласників. Спершу вони будуть бавитися, бешкетувати, хтось передаватиме записки, хтось приляже на парту (доречно якраз і відпочити), хтось позіхає: «Ох, як нудно»... Ми все це дознаємо після головної зйомки. Але трохи пізніше... Я бачив, як слухали цю виставу на останньому вашому виступі. Згодом магія творчості Достоевського захоплює їх, поглинає дедалі більше, вони починають слухати, мов зачаровані. Ви закінчуєте виставу і мовчки продовжуєте сидіти, а діти тепер стали зовсім іншими – зосередженими, дорослішими, ледь приховуючи несприйняття, навіть осуд та обурення вчинками вашого героя через його знущання з бідної Лізи, не дивлячись на вас, не мовлячи ані слова, виходять з класу.

Так ми і зняли, тільки дуже шкода, що через тридцятихвилинний формат на каналі «ТЕТ» до моновистави не потрапили найбільш яскраві, кумедні, психологічно точні сцени парадоксалиста зі своїм слугою Аполлоном, який виробляв зі своїм господарем що хотів. Та головне, що моя робота за Достоевським з'явилася на телеканалі.

Після цього ми з Олександром Миколайовичем час від часу спілкувалися. Якось він запросив мене на одну з останніх репетицій вистави «Бразильська кава» за його п'єсою та його ж режисурою на малій сцені київського ТЮГу. І в цій виставі теж був несподівано цікавий режисерський підхід. Мені сподобалася репетиція майбутньої вистави, запам'яталася також глибока акторська робота Олександра Безсмертного.

Через якийсь час ми знову зустрілися з Олександром Миколайовичем, і я сказав йому, що давно мріяв записати на телебаченні «Графа Нуліна» Пушкіна.

– Будемо працювати! – одразу ж сказав він, і я побачив, як через скло окулярів в його очах заблищали вогники. Згодом він розповів мені свій задум «Графа Нуліна»

– «Станційного доглядача» Пушкін написав після 30-х років XIX століття, а «Графа Нуліна» – в 1825 році. Отож

доглядач міг знати «Графа Нуліна». Й ось із холоднечі та завірюхи станційний доглядач увиходить в помешкання, де лежить його тяжко хвора дружина. Щоб підтримати її, поліпшити настрій хворої, блазнюючи й комікуючи, він читає їй «Графа Нуліна», влаштовуючи такий собі хатній театр. Його дочка, ще зовсім маленька вродлива дівчинка, заходиться дзвінким сміхом, риси обличчя дружини розгладжуються. Їй не до сміху, та ці намагання чоловіка підтримати зворушують, лікують її. А закінчуватиметься програма тим, що станційний доглядач зі своєю донькою стоять на колінах перед дерев'яним хрестом на могилі його дружини, причому видно їх буде зі спini...

Щось завадило нам зняти цей твір Пушкіна за задумом Олександра Миколайовича. Та все одно мені пощастило зафіксувати його на плівці, щоправда, з іншим режисером – Галиною Михайлівною Черняк. Зняли в жанрі театру одного актора в розкішному інтер'єрі будинку Терещенка, де нині міститься Національний музей «Київська картинна галерея».

Те, що Олександр Миколайович обрав для роботи зі мною моновиставу «Записки з підпілля» за Достоевським, і його задум «Графа Нуліна» за Пушкіним, а також чимало пронизливих художніх та документальних фільмів, до яких він долучився (понад 100, особливо запам'яталася «Достоевська дівчинка»), – усе це свідчить про неспокійну творчу натуру. Мені в цьому вбачається намагання режисера достукатися до серця глядача, зробити його небайдужим, більш чутливим до чужої людської біди, до неблагополуччя в житті, якого ми, на щастя, буває, не бачимо, воно ще не торкнулося нас, або, на жаль, не помічаємо. Вельми показовий для творчості Столярова його фільм «Достоевська дівчинка», що отримав Гран-прі на фестивалі «Покров» у 2002 році. У цьому фільмі час від часу читає за кадром фрагменти зі свого щоденника п'ятнадцятирічна дівчинка, як наприклад: «Вчора, перед вечерею, я вирішила прочитати молитву, і батьки нічого мені не сказали, виявляється, могла б це робити й раніше». Чи ще її думки: «Коли людина зробила все, що повинна була зробити в своєму житті, – Господь і забирає її до себе». І таке інше. І цей голос нагадує про себе знов і знов після кількох коротких сумних, ще трагічніших історій, що їх розповідають прості люди – пасажери приміської електрички. То літній чоловік згадує, ледь стримуючи сльози, що недавно пішов із життя його син, то жінка розказує, що її родину рік тому відселили зі старої квартири, повинні були дати нову, і куди вони тільки не ходили, а нову квартиру так і не отримали, тож тиняються між людьми. А інша жінка мовить, що на похорон загиблого під час служби в армії сина мали надіслати гроші, та вже й самі поховали, а тут другий син тяжко захворів, і ті гроші так знадобилися б, та де там. А ще одна ділиться своїм горем: минулого року втратила чоловіка та сина...

Крім тих художніх та документальних фільмів, Олександр Миколайович також написав чимало цікавої прози, п'єси, створив театр для дітей. Ну що сказати? Талановитою Божою людиною був Олександр Миколайович.

Увага до молодого покоління

Савченко Б. **Підводячи ризику. Про кіно, професію кінорежисера та відповідальність мистця перед суспільством** / Борис Савченко. – Дрогобич: Коло, 2018. – 384 с.

У короткій анотації до книги зазначено: «В основу видання автор поклав досвід свого життя у мистецтві – для аналізу, умовиводів, а інколи – і як приклад». Праця по суті є спробою осмислення й оцінки всього зробленого впродовж мистецького життя її автора, актора, режисера, сценариста, педагога і громадського діяча Бориса Івановича Савченка.

Одразу впадає в око різноплановість об'єднаного в книзі матеріалу. Автор, здається, і до написання текстів застосовує звичний для нього режисерський монтажний підхід. Отож кожен розділ складається радше за принципом колажного зіставлення, ніж послідовної, лінійної нарації.

Запропонований матеріал надзвичайно різноманітний і різноплановий. Тут і перелік студентських фільмів із майстерень Бориса Савченка, переможців міжнародних фестивалів, і навіть відгуки на дипломні роботи, і конспекти лекцій та рекомендації для майбутніх фахівців, і відгуки, інтерв'ю та власні публікації в пресі, освітні проекти, проекти кінофестивалів, а також розмірковування з приводу «ходіння... у владу» й невіголошена на з'їзді Національної спілки кінематографістів доповідь з роздумами. Художнім оформленням цього незвичного видання стали переважно фотографії й фотоколажі творчих майстерень Бориса Івановича та кадри з фільмів його талановитих учнів. Таким чином, у книзі присутній не тільки він сам, режисер і педагог Борис Савченко, а і його численні учні, послідовники й митці.

Автор веде неквапну довірливу розмову з читачем, не навантажуючи його зайвою термінологією й фактажем. Він систематизує увесь обшир матеріалу в три розділи.

У першому – «Що зробив» – зібрано тексти, пов'язані з педагогічною та режисерською діяльністю: матеріали про творчі майстерні, лекції, рекомендації, а також виступи і відгуки в пресі про